

2. Воркачев С.Г. Методологические основания лингвоконцептологии // Теоретическая и прикладная лингвистика: Межвуз. сб. научн. тр. – Воронеж, 2002.– № 3.– С. 79-95.
3. Городецька О.В. Національно-марковані концепти в британській мовній картині світу ХХ століття: Дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2003.
4. Дубовина К.Н. Особенности библейской фразеологии в русском языке // Филол. науки. – 2001. – № 1. – С. 91-98.
5. Мечковская Н.Б. Язык и религия. – М.: Агенство «ФАИР», 1998. – 352 с.
6. МНМ 1987 – Мифы народов мира. Энциклопедия: В 2 т. / Гл. ред. С.А. Токарев. – М.: Сов. энциклопедия, 1987. – Т. 1. – 671 с.
7. Огаркова Г.А. Вербалізація концепту КОХАННЯ в сучасній англійській мові: когнітивний та дискурсивний аспекти: Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка.. – К., 2005. – 222 с.
8. Степанов Ю.С. Константы. Словарь русской культуры. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Академический проект, 2001. – 990 с.
9. Трессидер Джек. Словарь символов / Пер. с англ. С. Палько. – М.: Фаир-Пресс, 2001. – 448 с.
10. Энциклопедия символов, знаков, эмблем (Сост. В. Андреева и др.) – М.: Локид, 1999. – 576 с.
11. [OED] – The Oxford English Dictionary: (On Historical Principles). – V. 1-12. – Oxford, 1933.
12. [WNID3] – Webster's Third New international Dictionary of the English Language, Unabridged. In 3 vol. – Chicago; Toronto: Encyclopedia Britannica, Inc., 1976.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Неллі Панфілова – викладач кафедри англійської філології Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: типологічне зіставлення мов, семантика, когнітивна лінгвістика.

ПРО РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПТУ ЧЕСНІСТЬ

Ірина ЧЕРНИШЕНКО (Кіровоград)

У статті наводяться основні результати експериментального дослідження концепту ЧЕСНІСТЬ в українській мові. На основі отриманих даних була побудована модель досліджуваного концепту та проаналізовані його когнітивні ознаки. Також пропонується описання структури концепту.

The paper presents the main results of the experimental research of the concept HONESTY in Ukrainian. The author suggests the model of the concept on the basis of the collected linguistic data and defines its main cognitive features. The description of the concept structure is given.

Глобальне завдання когнітивного лінгвокультурологічного дослідження – вивчити категоризацію світу й принципи вербалізації ментальних одиниць – концептів та їхнього функціонування в мегатексті, а також виявити культурно значущу інформацію та культурно значущі концепти певної мови.

Лінгвокультурологічні дослідження та дослідження мовних картин світу активно проводяться на сучасному етапі як зарубіжними, так і вітчизняними лінгвістами (В. Телія, В. Маслова, В. Красних, О. Кубрякова, О. Кунін, Ю. Степанов, І. Голубовська, С. Жаботинська, О. Селіванова, Т. Радзієвська, А. Вежбицька, R. Keesing, G. Lakoff, R. Gackendoff та ін.).

Питань вербалізації різних концептів у пареміологічних одиницях англійської та української мов торкалися у своїх дослідженнях як вітчизняні так і російські лінгвісти (праці В. Телії, В. Русанівського, В. Мокієнка, В. Гака, І. Голубовської, О. Левченко, О. Назаренко, Р. Зорівчак, М. Кочерган та ін.).

Мета цієї статті – викласти основні результати дослідження концепту ЧЕСНІСТЬ в українській мові шляхом побудови його моделі та описання його структури на основі отриманих відповідей в ході психолінгвістичних експериментів.

У дослідженні ми обрали методику семантико-когнітивного аналізу концептів, запропоновану й багаторазово випробувану Воронежськими дослідниками. Ця методика викладена в книзі «Когнитивная лингвистика» З. Попової та Й. Стерніна й в інших публікаціях авторів [2, 176 – 218].

У якості основних експериментальних методик були використані вільний, спрямований і рецептивний експерименти, експериментальне виявлення символіки.

У рецептивному експерименті взяли участь 100 осіб – 36 чоловіків і 64 жінки. Серед опитаних – 54 особи у віці від 18 до 25 років; 27 осіб у віці від 26 до 45 років і 19 осіб у віці від 45 і більше.

У ролі опитаних виступили студенти і викладачі Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, Кіровоградського будівельного технікуму та жителі Кіровограда.

Період проведення експерименту – 2007-2008 рр. Експеримент здійснювався в індивідуальній формі.

Досліджуваним пропонувалася інструкція: *«Ви берете участь у психолінгвістичному експерименті. Підберіть, будь ласка, визначення поняттю «чесність».* На початку опитувального листа наводилася фраза: *Чесність – це ...*

В результаті експерименту від досліджуваних було отримано 115 реакцій. 7 осіб відмовились надати визначення. Таким чином, відсоток відмови склав 7 %, що є незначною величиною і свідчить про те, що досліджуваний концепт є актуальним для мовної свідомості.

В результаті було сформовано асоціативне поле стимулу чесність, яке має наступний вигляд:

Чесність – це: відвертість перед собою та іншими (15); щирість із собою і людьми (13); відкритість (5); довіра до оточуючих (2); вміння говорити правду (2), вміння казати правду; справедливість; її важко дотримуватися; може принести проблеми; порядність; обов'язок; особисте

ставлення до конкретної ситуації; прагнення бути таким як ти є, без прикрас, не для іміджу; відсутність обману в будь-якому прояві; здатність говорити правду не боячись наслідків; вміння слідувати загальнолюдським законам (не на показ); визнання перед іншими і перед собою реального стану речей: (умовчання, неповна правда заради доброї мети – допустима); гибель самотності; відчутність докорів сумління; те, що у малій кількості притягує до тебе людей, а у великій – дратує; відповідальність перед людьми і собою; відвертість в думках, вчинках; хороша риса людини; чесність не можна показувати всім; чесним треба бути перед собою, сім'єю, а от на роботі, наприклад, не бажано, щоб люди знали про обсяг заробітної плати, податковий інспектор не знав про всі доходи; відсутність страху, що тебе покарають або не зрозуміють; відкритість та щирість у стосунках та вчинках; завжди тільки правда; правда; сила вірності; правдиве і добре відчуття без підлості; висока моральна якість людини; правдивість по відношенню до себе та інших; коли не можеш обманути нікого; коли не можеш нікому збрехати; не завжди казати правду, іноді правда гірше брехні; відвертість з людьми; моральна якість/риса людини, що передбачає об'єктивну оцінку подій, явищ та висловлення об'єктивного ставлення до них; коли ти не йдеш проти своїх правил і установок по життю; справедливе відношення, без винятку як до друзів, так і до ворогів; це коли ти не заграєш, а якомога делікатніше пояснюєш людині, що вона не права; поведінка та висловлювання, які не мають брехливої чи егоїстичної основи; правдивість; коли людина завжди відверта; але життєві ситуації непередбачливі і може бути усе; коли ти нічого не приховуєш та намагаєшся говорити відверто правду; можливо найкраща риса характеру людини; дії, які не суперечать внутрішньому голосу; висловлення певної теми без будь-яких перебільшень; чесність допомагає жити краще; створює певну атмосферу, довіру між людьми; відвертість та нетерпимість брехні; коли чесна насамперед сама перед собою; якщо людина нічого не коїла, вона чесна, але в нашому житті мабуть таких людей немає; якість завдяки якій людина не може обманути або злукавити; коли дієш відповідно до закону і не маєш відчуття провини в своїх діях відносно інших людей; повага до інших; відповідальність перед суспільством; проблеми та конфлікти; дотримання необхідних норм у спілкуванні з іншими; риса характеру, яка або є або немає з народження людини; вміння бути щирим; коли ти не зробив нічого такого, що не дозволяє тобі дивитися без сорому і остраху в очі іншої людини; вірність; щирість; якщо мені соромно за сподіяне перед собою, то я не права і треба в цьому признатися; здатність уникати суб'єктивізму і діяти відповідно до моральних норм і суспільних правил поведінки, а не з метою отримання певної вигоди; повага до людей; прагнення зробити світ кращим, починаючи з себе; здатність бути вірним собі та оточуючим; життя без брехні, але з замовчуванням деяких фактів (щоб не зробити людям зле);

чесність – це складова мудрості; правда, якою б вона не була; коли людина виконує слово, дане іншій людині чи державі; здатність визнавати навіть неприємні речі; гармонія між об'єктивною дійсністю та суб'єктивною реальністю, можливість виявлення цієї гармонії в словах та ділах; совість; відвертість; «сила» говорити то, що думаєш, що є насправді навіть, якщо це важко або неприємно; вміння признавати свої помилки, говорити та думати так, як є насправді, не лукавити заради вигоди; щирість у своїх висловах, дотримання правди у будь-яких випадках; повага однієї або кількох людей до однієї або кількох людей; категорія етики, яка характеризує особистість з погляду її здатності підтримувати, відстояти достоїнство і репутацію свою особисту або соціальної групи, до якої вона належить; те, що можливо лише теоретично; можливість не плазувати перед сильними світу цього; здатність бути відвертим; самовіддане ставлення до когось; коли тобі вірять; порядне, відповідальне, відкрите відношення людини до предметів та обов'язків оточуючого світу. Відмов – 7.

У вільному експерименті також взяли участь 100 осіб. Кількість відмов – 3 особи, що складає 3% від загальної кількості опитаних.

Досліджуваним пропонувалася інструкція: *«Ви берете участь у психолінгвістичному експерименті. Запишіть перших три слова, які спадають Вам на думку і які асоціюються із словом чесність».*

В результаті експерименту від досліджуваних були отримані наступні реакції.

Чесність – правда (18), щирість (9), відкритість (8), відвертість (7), вірність (5), довіра, дружба, повага, порядність, правдивість, відповідальність, справедливість (4), совість, слова, брехня (3), сміливість, прозорість, проблеми, сім'я, серце, надійність, друзі (2), честь, малоімовірно, недолік, обов'язок, абстракція, переконання, контакт, правильні вчинки, не брешти, будь чесним з собою, гибель, прямота, важкість, непідкупність, судимість, виховання, освіченість, дитина, перед собою, перед друзями, перед сім'єю, не завжди допомагає, справедливість рішення, бути правдивим з кимсь, відкритий, щирий, міра порядності, у відносинах, у словах, у вчинках, не обдурювати, не брехати, казати тільки правду, спрага, буква «Ч», цілеспрямованість, жертва, золото, покірність, батьки, любов, сам з собою, людина, стосунки, люди, об'єктивність, свобода, право, доказ, Даша, мама, бабуся, незрадливість, ризик, розчарування, відсутність підлості, важливо, необхідно, не всім притаманно, безвихідь, сором, як гукнеться, так і відкликнеться, істина, зоровий контакт, свідомо мисляча людина, сльози, гіркота, терпимість, признання помилок, самооцінка, погляд, визнання, праця, глузд, годинник, телебачення, книги, вихованість, готовність підтримати власне достоїнство, співчуття (1); відмови – 3.

У спрямованому експерименті взяли участь 100 осіб.

Досліджуваним пропонувалася інструкція: «Ви берете участь у психолінгвістичному експерименті. Запишіть що для Вас виступає символом чесності».

В результаті експерименту від досліджуваних були отримані наступні реакції. 22 особи відмовились. Таким чином, відсоток відмови склав 22%, що свідчить про складність виокремлення символіки досить абстрактного поняття ЧЕСНІСТЬ.

Символ чесності – відвертість (4); правда (3); долоні (3); дитина (2); піонер (2); справедливість (2); очі (2); терези (2); відкриті долоні; погляд в очі; слово людини; виживання; світло, легкість почуттів; пряма лінія; релігія/Біблія; повага; дружба, любов; монах; щиросердість; чесність важлива, але іноді правда неприємна; дві монети; повага до себе і людей, які тебе оточують; погляд; легко на серці, ярко світить сонце; піднятий Божий перст; золотий меч; слова; голова людини; око; суд; до самого себе; новонароджена дитина; прозорість; чистота думок; детектор брехні; сміливість в признанні; дзеркало; кодекс честі; герої; Піннокіо; відкритий погляд; президент; богиня Феміда і терези; життя людини за законами честі; відкритість; порядність (1); відмови – 22 .

Був також проведений аналіз українських паремій, які характеризують чесність. Корпус досліджуваного пареміологічного матеріалу, пов'язаного з концептом «ЧЕСНІСТЬ», склав 36 паремій, що характеризують різні ознаки чесності [1, 342 – 345].

Таким чином, номінативне поле концепту ЧЕСНІСТЬ утворили прямі номінації, синоніми, асоціативне поле стимулу чесність, фразеологічні одиниці, паремії.

Першим етапом моделювання концепту є опис макроструктури концепту. Виявлені когнітивні ознаки концепту розподіляються за його основними структурними компонентами – образним компонентом, інформаційним змістом й інтерпретаційним полем.

Образний зміст концепту

Образний зміст концепту включає перцептивний образ, який відображує чуттєві уявлення людей про чесність, а також когнітивний образ, який віддзеркалює смислові зв'язки (метафоричні, метонімічні) змісту концепту з іншими концептами.

Перцептивний образ концепту ЧЕСНІСТЬ, за даними експерименту, може бути представлений наступним чином:

Зоровий образ (61 – 12 %): дитина – 3; долоні – 3; сім'я – 3; терези – 3; погляд – 3; прозорість – 2; серце – 2; піонер – 2; друзі – 2; очі – 2; відкриті долоні – 1; пряма лінія – 1; Даша – 1; золото – 1; батьки – 1; мама – 1; бабуся – 1; суд – 1; Біблія – 1; монах – 1; дві монети – 1; ярко світить сонце – 1; піднятий Божий перст – 1; золотий меч – 1; голова людини – 1; око – 1; зоровий контакт – 1; погляд в очі – 1; новонароджена дитина – 1; людина – 1; люди – 1; детектор брехні – 1; дзеркало – 1; герої – 1; Піннокіо

– 1; президент – 1; буква «Ч» – 1; жертва – 1; сльози – 1; богиня Феміда – 1; годинник – 1; телебачення – 1; книги – 1; знак пошани; особа, світло – 1. Тактильний образ – немає.

Смаковий образ – (2 – 0,4 %): спрага – 1; гіркота – 1.

Звуковий образ (17 – 3,3 %): слова – 3; вміння говорити правду – 2; у словах – 1; казати тільки правду – 1; не брехати – 1; не брешти – 1; слово людини – 1; здатність говорити правду – 1; коли ти якомога делікатніше пояснюєш людині, що вона не права – 1; висловлювання, які не мають брехливої чи егоїстичної основи – 1; висловлювання певної теми без будь-яких перебільшень – 1, замовчування деяких фактів – 1, «сила» говорити – 1, говорити так, як є насправді – 1.

Нюховий образ – немає.

Образний компонент в цілому складає 15,7 % від загальної кількості когнітивних ознак.

Інформаційний зміст концепту

Інформаційний зміст концепту утворюється когнітивними ознаками, які характеризують суть і диференційні складові елементи досліджуваного концепту.

Інформаційний зміст концепту ЧЕСНІСТЬ утворюється такими когнітивними ознаками:

Чесність – це щирість і відкритість у стосунках, поведінці (60 – 11,8 %)

(відкритість – 11, щирість – 10, відвертість – 12, щирість із собою і людьми – 3, відвертість перед собою та іншими – 3, прозорість – 2, прямота – 1, відкритий – 1, щирий – 1, відкриті долоні – 1, пряма лінія – 1, щиросердність – 1, відкритий погляд – 1, прагнення бути таким як ти є, без прикрас, не для іміджу – 1, відвертість в думках, вчинках – 1, відкритість та щирість у стосунках та вчинках – 1, відвертість з людьми – 1, коли людина завжди відверта – 1, відвертість та нетерпимість брехні – 1, уміння бути щирим – 1, не лукавити – 1, щирість у своїх висловах – 1, здатність бути відвертим – 1, відкрите відношення людини до обов'язків оточуючого світу – 1, чистота думок – 1).

Чесність – це висловлювання правди і правдива поведінка (53 – 10,4 %)

(права – 22, правдивість – 5, вміння говорити правду – 2, не брешти – 1, бути правдивим з кимсь – 1, не обдурювати – 1, не брехати – 1, казати тільки правду – 1, вміння казати правду – 1, відсутність обману в будь-якому прояві – 1, здатність говорити правду не боячись наслідків – 1, завжди тільки правда – 1, правдиве відчуття – 1, правдивість по відношенню до себе та інших – 1, коли не можеш обманути нікого – 1, коли не можеш нікому збрехати – 1, не завжди казати правду – 1, іноді правда гірше брехні – 1, коли ти нічого не приховуєш та намагаєшся говорити відверто правду – 1, якість завдяки якій людина не може

обманути або злукавити – 1, життя без брехні – 1, правда, якою б вона не була – 1, дотримання правди у будь-яких випадках – 1, істина – 1, іноді правда неприємна – 1, «сила» говорити те, що думаєш, що є насправді – 1, говорити та думати так, як є насправді – 1).

Чесність – це вияв вірності у відносинах з іншими (11 – 2,1 %) (вірність – 6, незрадливність – 1, сила вірності – 1, здатність бути вірним собі та оточуючим – 1, самовіддане ставлення до когось – 1, коли тобі вірять – 1).

Чесність базується на повазі і викликає повагу (9 – 1,8%) (повага – 5, повага до себе і людей, які тебе оточують – 1, повага до інших – 1, повага до людей – 1, повага однієї або кількох людей до однієї або кількох людей).

Чесність – це справедливість (9 – 1,8 %) (справедливість – 7, справедливість рішення – 1, справедливе відношення, без винятку як до друзів, так і до ворогів – 1)

Чесність свідчить про порядність людини (9 – 1,8 %) (порядність – 6, міра порядності – 1, відчуття без підлості – 1, порядне відношення до предметів та обов'язків оточуючого світу – 1).

Чесність – це довіра між людьми (8 – 1,6 %) (довіра – 4, довіра до оточуючих – 2, відсутність підлості – 1, створює певну атмосферу, довіру між людьми – 1).

Чесність вимагає відповідальності (7 – 1,4 %) (відповідальність – 4, відповідальність перед людьми і собою – 1, відповідальність перед суспільством – 1, відповідальне відношення – 1).

Чесність властива дітям (7 – 1,4 %) (дитина – 3, піонер – 2, новонароджена дитина – 1, Піннокіо – 1).

Чесність є важливою моральною якістю людини (6 – 1,2 %) (важлива – 2, висока моральна якість людини – 1, моральна якість / риса людини – 1, можливо, найкраща риса характеру людини – 1, буква «Ч» – 1).

Чесність – це об'єктивність (5 – 1 %) (об'єктивність – 1, моральна якість / риса людини, що передбачає об'єктивну оцінку подій, явищ та висловлення об'єктивного ставлення до них – 1, без будь-яких перебільшень – 1, визнання перед іншими і перед собою реального стану речей – 1, здатність уникати суб'єктивізму – 1, гармонія між об'єктивною дійсністю та суб'єктивною реальністю – 1).

Чесність – це слідування правилам та виконання норм (4 – 0,8 %) (вміння слідувати загальнолюдським законам – 1, коли ти не йдеш проти своїх правил – 1, дотримання необхідних норм у спілкуванні з іншими – 1, діяти відповідно до моральних норм і суспільних правил поведінки – 1).

Чесність – це вміння визнавати помилки (4 – 0,8 %) (якщо мені соромно за сподіяне, то я не права і треба в цьому признатися – 1, здатність визнавати навіть неприємні речі – 1, вміння признавати свої помилки – 1, признання помилок – 1).

Чесність є складовою честі (3 – 0,6 %) (честь – 1, будь чесним – 1, життя людини по законам честі – 1, кодекс честі – 1);

Чесність – це обов’язок людини (2 – 0,4 %) (обов’язок – 2);

Чесність – це цнотливість людини (2 – 0,4 %) (ЛСВ «цнотливий», «цнотливість»).

Чесність – це складова мудрості (1 – 0,2 %) (складова мудрості – 1);

Чесність – це недолік людини (1 – 0,2 %) (недолік).

Чесність – це непідкупність людини (1 – 0,2 %) (непідкупність).

Чесність – це покірність людини (1 – 0,2 %) (покірність).

Чесність – це гідність людини (1 – 0,2 %) (ЛСВ «гідність»).

Чесність – це абстрактне поняття (1 – 0,2 %) (абстракція – 1).

Інформаційний зміст концепту складає 40,5 % змісту концепту.

Інтерпретаційне поле концепту

Інтерпретаційне поле концепту зазвичай є дуже об’ємним і включає багаточисленні когнітивні ознаки, які характеризують ставлення народу до чесності і різноманітні енциклопедичні знання про її ознаки, функціонування, що отримані із досвіду.

У інтерпретаційне поле концепту ЧЕСНІСТЬ входять наступні когнітивні ознаки:

Оціночна зона

Чесним бути важко 3 – 0,6 % (важкість, виживання, її важко дотримуватися).

Іноді неприємна 3 – 0,6 % (іноді неприємна – 1, неприємні речі – 1, навіть якщо це неприємно – 1).

Чесність сприяє легкості життя 2 – 0,4 % (легкість почуттів, легко на серці).

Чесність – це добре 2 – 0,4 % (хороша риса людини – 1, добре відчуття – 1).

Чесність – це надійно 2 – 0,4 % (надійність – 2).

Чесність необхідна 2 – 0,4 % (спрага – 1, необхідно – 1).

Міфологічна зона

Є дорогоцінною 1 – 0,2 % (золото).

Енциклопедична зона

Проявляється у мовленні 23 – 4,5 % (слова – 4, брехня – 3, у спілкуванні з іншими – 2, у словах – 2, детектор брехні – 1, казати тільки правду – 1, не брехати – 1, не бреши – 1, слово людини – 1, вміння казати правду – 1, здатність говорити правду, не боячись наслідків, – 1, це коли ти не заграєш, а якомога делікатніше пояснюєш людині, що вона не права – 1, поведінка та висловлювання, які не мають брехливої чи егоїстичної основи – 1, вміння говорити правду – 1, висловлення певної теми без будь-яких перебільшень – 1, коли людина виконує слово – 1).

Проявляється по відношенню до самого себе 10 – 2 % (будь чесним з собою – 1, перед собою – 1, сам з собою – 1, до самого себе – 1, чесним

треба бути перед собою, сім'єю – 1, коли ти не йдеш проти своїх правил і установок по життю – 1, коли чесна насамперед сама перед собою – 1, особисте ставлення до конкретної ситуації – 1, соромно перед собою – 1, самооцінка – 1).

Проявляється у стосунках між людьми 10 – 2 % (контакт – 2, у відносинах – 1, людина – 1, стосунки – 1, люди – 1, вміння слідувати загальнолюдським законам (не на показ) – 1, те, що у малій кількості притягує до тебе людей, а у великій – дратує – 1, відносно інших людей – 1, голова людини – 1).

Проявляється у стосунках між друзями 9 – 1,8 % (дружба – 5, друзі – 2, перед друзями – 1, Даша – 1).

Керується совістю людини 9 – 1,8 % (совість – 4, особисте ставлення до конкретної ситуації – 1, відчутність докорів сумління – 1, дії, які не суперечать внутрішньому голосу – 1, коли ти не йдеш проти своїх установок – 1, сором – 1).

Виявляється у погляді людини 9 – 1,8 % (погляд – 3, очі – 2, погляд в очі – 1, зоровий контакт – 1, око – 1, що не дозволяє тобі дивитися без сорому і страху в очі іншої людини – 1).

Проявляється між членами родини 8 – 1,6 % (сім'я – 2, перед сім'єю – 2, батьки – 1, мама – 1, бабуся – 1, чесним треба бути перед сім'єю – 1).

Проявляється у вчинках 8 – 1,6 % (правильні вчинки – 1, у вчинках – 1, відвертість в думках, вчинках – 1, відкритість та щирість у стосунках та вчинках – 1, якщо людина нічого не коїла, вона чесна – 1, коли ти не зробив нічого поганого – 1, у ділах – 1, як гукнеться, так і відкликнеться – 1).

Чесність підтримується правовою системою 6 – 1,2 % (право 1, суд 1, судимість 1, коли дієш відповідно до закону і не маєш відчуття провини в своїх діях відносно інших людей 1, доказ 1, богиня Феміда і терези 1).

Чесність вимагає сміливості 5 – 1% (сміливість – 2, відсутність страху – 1, сміливість в признанні – 1, відсутність страху, що тебе покапають або не зрозуміють – 1).

Трапляється у житті рідко 5 – 1 % (малоймовірно – 1, не всім притаманна – 1, але в нашому житті мабуть таких людей немає – 1, риса характеру, яка або є або немає з народження людини – 1, можлива лише теоретично – 1).

Є результатом виховання 5 – 1 % (виховання – 1, освіченість – 1, книги – 1, телебачення – 1, вихованість – 1).

Сповідується релігією 4 – 0,8 % (релігія – 1, Біблія – 1, монах – 1, піднятий Божий перст – 1).

Від чесності залежить репутація людини (3 – 0,6 %) (ЛСВ «репутація», характеризує особистість з погляду її здатності підтримувати, відстояти достоїнство і репутацію 1, готовність підтримати власне достоїнство – 1).

- Символом чесності є долоні 3 – 0,6 % (долоні – 3).*
- Проявляється в любові 2 – 0,4 % (любов – 2).*
- Чесність дає людині свободу 2 – 0,4 % (свобода – 1, можливість не плазувати перед сильними світу цього – 1).*
- Символом чесності є серце 2 – 0,4 % (серце – 2).*
- Чесність керується свідомістю 2 – 0,4 % (свідомо мисляча людина – 1, глузд – 1).*
- Символом чесності є терези 2 – 0,4 % (терези – 2).*
- Символом чесності є світло 2 – 0,4 % (світло – 1, ярко світить сонце – 1).*
- Чесність свідчить про цілеспрямованість людини 1 – 0,2 % (цілеспрямованість).*
- Чесність вимагає терпимості 1 – 0,2 % (терпимість – 1).*
- Чесність викликає співчуття 1 – 0,2 % (співчуття – 1).*
- Є результатом переконань 1 – 0,2 % (переконання – 1).*
- Чесна людина – не краде 1 – 0,2 % (ЛСВ «не крадій»)*
- Чесна людина сумлінно працює 2 – 0,2 % (ЛСВ «сумлінний», праця 1).*
- Чесна людина є святою 1 – 0,2 % (ЛСВ «святий»).*
- Символом чесності є годинник 1 – 0,2 % (годинник – 1).*
- Символом чесності є дві монети 1 – 0,2 % (дві монети – 1).*
- Символом чесності є золотий меч 1 – 0,2 % (золотий меч – 1).*
- Символом чесності є дзеркало 1 – 0,2 % (дзеркало – 1).*
- Символом чесності є герої 1 – 0,2 % (герої – 1).*
- Символом чесності є президент 1 – 0,2 % (президент – 1).*
- Утилітарна зона*
- Через неї людина може мати проблеми 13 – 2,4 % (проблеми – 2, ризик – 1, розчарування – 1, проблеми та конфлікти – 1, може принести проблеми – 1, безвихідь – 1, гибель самобутності – 1, але життєві ситуації непередбачливі і може бути усе – 1, проблеми та конфлікти – 1, сльози – 1, гіркота – 1).*
- Чесним треба бути не завжди 5 – 1 % (а от на роботі, наприклад, не бажано, щоб люди знали про обсяг заробітної плати, податковий інспектор не знав про всі доходи – 1, хороша риса людини, але яку не можна показувати всім – 1, умовчання, неповна правда заради доброї мети – допустима – 1, не завжди казати правду, іноді правда гірше брехні – 1, риса, яку не можна показувати всім – 1, із замовчуванням деяких фактів – 1).*
- Допомагає у житті 4 – 0,8 % (чесність допомагає жити краще – 1, створює певну атмосферу – 1, прагнення зробити світ кращим, починаючи з себе – 1, виживання – 1).*
- Може призвести до загибелі 2 – 0,4 % (загибель – 1, жертва – 1).*
- Чесність несумісна з вигодою 2 – 0,4 % (не з метою отримання певної вигоди – 1, не лукавити заради вигоди – 1).*

Не завжди допомагає у житті 1 – 0,2 % (не завжди допомагає – 1).

Чесність приносить визнання 1 – 0,2 % (визнання – 1).

Щось можна робити чесно 1 – 0,2 % (ЛСВ «зроблений чесно»).

Щось можна заробити без обману 1 – 0,2 % (ЛСВ «зароблений без обману»).

Аналогічним чином була проаналізована пареміологічна зона. Результати цього дослідження включені у модель концепту. Кількість когнітивних ознак, виявлених під час аналізу паремій – 36, що складає 7,1 % від загальної кількості ознак.

Інтерпретаційне поле концепту ЧЕСНІСТЬ складає 44,2 % змісту концепту.

Наступним етапом моделювання концепту є описання польової організації виявлених когнітивних ознак, тобто виокремлення ознак, які утворюють ядро, ближню, дальню і крайню периферію концепту, і представлення змісту концепту у вигляді польової структури.

Польова організація когнітивних ознак відображає ієрархію окремих когнітивних ознак у структурі концепту. Членування змісту концепту на ядро і периферію здійснюється за критерієм яскравості когнітивних ознак. Яскравість когнітивної ознаки визначається кількістю асоціатів, що об'єктивують цю ознаку під час аналізу результатів асоціативних експериментів і тлумачних словників.

Концепт ЧЕСНІСТЬ в українській концептосфері виступає як позитивний. Позитивна оцінка в структурі концепту характерна для 79,1% когнітивних ознак, негативна оцінка – для 5,7%, неоцінні ознаки складають 15,2 % від загальної кількості ознак.

Отже, ядро концепту утворюють 213 когнітивних ознаки, що складає 42 % змісту концепту. Саме ці ознаки за своєю яскравістю є найсильнішими і широко використовуються в мові та мовленні українців. Ближня периферія складається зі 136 когнітивних ознак, що складає 27,1 % змісту концепту. Ці ознаки також є досить яскравими і відомі усім носіям мови. Дальня периферія утворюється 59 когнітивними ознаками – 11,6 % змісту концепту. Ці ознаки відомі носіям мови, але не є загальноновживаними. Крайню периферію складають 35 когнітивних ознак – 6,9 % змісту концепту. Ці ознаки є переважно індивідуальними і не виділяються у свідомості усіх носіїв мови. Що більше осіб бере участь в опитуванні, то більше подібних ознак виділяється, тоді як ядро концепту і його ближня периферія залишаються майже незмінними.

Таким чином, проведені психолінгвістичні експерименти дали змогу описати структуру концепта ЧЕСНІСТЬ в українській мові. Нами були виявлені різноманітні когнітивні ознаки досліджуваного концепту, які характеризуються більшим чи меншим ступенем яскравості. Зазначимо, що тлумачні словники української мови подають лише невелику кількість

цих ознак, що не відображає повністю структуру концепту. Проведення експериментальних методик дає змогу зробити це більш ефективно.

Перспективою дослідження є подальше вивчення структури ціннісних концептів української мови та контрактивний аналіз із структурою відповідних концептів в англійській мові.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Дубенко О.Ю. Англо-американські прислів'я та приказки: Посіб. для студ. та викладачів вищих навчальних закладів. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2004. – 416 с.
2. Попова З.Д. Когнитивная лингвистика / З.Д. Попова, И.А. Стернин. – М.: АСТ: Восток – Запад, 2007. – 314 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ірина Чернишенко – канд. пед. наук, доцент кафедри перекладу та загального мовознавства Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: когнітивна лінгвістика.